

Idegennyelv-oktatás szociokulturális szemszögből

Sok helyen és sokszor esett már szó a magyarországi nyelvoktatás nehézségeiről, problémáiról, kilátásairól, illetve kilátástalanságáról (Békéscsaba – Gyermeknyelvi Napok, Szeged, Debrecen, Budapest – országos konferenciák stb.). Nekünk, nyelvtanároknak, az a feladatunk, hogy a meglévő keretek közt próbáljuk diákjainknak a legtöbbet nyújtani. Manapság az idegen nyelv tanulása sokak számára divat, nemcsak belső igény. Ami persze magasabb szakmai követelményt támaszt a metodisták, nyelvészek, pszicholingvisták munkájával szemben. Hiszen a különböző korcsoportoknak, valamint a különböző igény- és nyelvtudási szinttel rendelkező tanulóknak gondosan kidolgozott tananyagokra van szükségük.

A középiskola felső osztályaiból kikerülő diákoknak például funkcionális nyelvi jártasságokra kellene szert tenniük, melyek segítségével kielégíthetnék intellektuális, szociális és szakmai szükségleteiket, valamint képesnek kellene lenniük arra, hogy különböző célok érdekében pontosan és világosan, adekvát módon tudják felhasználni nyelvtudásukat. A nemzetközi kommunikáció egyre szélesebb rétegek számára válik a mindennapok részévé.

A nyelvtanulás célja

A Magyarországon elfogadott nyelvvizsgarendszer lehetőséget biztosít arra, hogy az igényesebb és jobb képességű diákok magasabb követelményszintnek tegyenek eleget. Elvárható, hogy a kötelező nyelvtanulási szakasz végén a tanuló ki tudja fejezni gondolatait és érzéseit, információt és véleményt tudjon cserélni az adott idegen nyelven, végül megértse beszélgetőpartnerei gondolatvilágát, életszemléletét és életvitelét. A nyelvtanulás nevelő értékű a személyiség szempontjából. Az egyén jobban átéli saját „én”-jét, lényegét, kulturális és nyelvi hovatartozását, és ezáltal jobban megérti mások gondját, kulturális értékeit, örökségét, toleránsabbá válik az őt körülvevő világgal szemben. A siker kritériuma a kommunikatív effektivitás és nem egyes nyelvtani gyakorlatok hibátlan megoldása.

Az idegen nyelvet tanulók jártasságot kell, hogy szerezzenek a tanulásban, amire a nyelvtudás tökéletesítése érdekében van szükség. Ma Magyarországon két idegen nyelv tanulása kötelező. Ez segíti a diákot abban, hogy kitekintést nyerjen a világra, más-más nyelvekre, más-más földrajzi és társadalmi környezetre. Az idegennyelv-tanítási programoknak erősíteniük kell az általános tanulási jártasságokat, a kommunikációs igényt, a tapasztalatok iránti fogékonyságot a tanulók részéről, és mindez a nyelvtanulás eredményeképpen a kommunikáció eszközeként kell, hogy létrejöjjön az iskolai kurzus folyamán.

A nyelvtanulás szakaszai

A nyelvismeret fejlesztésének módja a helyi körülményektől, a tanulók életkorától, képességeitől és az oktatás módszereitől függ. Az óvodás és kisiskolás korú gyerekek versek, rímek, dalok segítségével ismerkednek meg az anyanyelvvél és idegen nyelvvél. Nem kell hozzá más, csak jól felszerelt nyelvi terem vagy sarok, ötletesen megválasztott szemléltetés. Az órán vagy szakköri foglalkozáson elsajátított mondókából, dalokból a

tanulók egy-két kifejezést más mondatokban, más szituációkban is alkalmaznak majd, kreatív tevékenységük fejlődik. Például ha a mozgást jelentő igét a szituációs játékból könnyen megjegyezték, akkor más beszédhelyzetekben is alkalmazni tudják azokat. Az alkotó gondolkodás fejlesztésének másik lehetősége a nyelvi ismeretek játékos feldolgozása, ami gondolataik, mondandójuk kifejezésére ösztönzi a tanulókat. A kreatív tanulás egyik feltétele a saját kezdeményezés, melyet a tanárnak a tanulóra kell bíznia, akinek saját magának kell gondolkodnia, mivel a kreatív gondolkodást csak gyakorlással lehet megtanulni. Ebben az életkorban a játékos feladatok, a didaktikai játékok jól segíthetik az alkotó gondolkodás fejlesztését. Ezek a feladatok azonban csak akkor válnak eredményessé, ha a kreativitás három legfontosabb sajátossága: a *folyékonyság* (fluencia), a *hajlékonyság* (flexibilitás) és az *eredetiség* (originalitás) érvényesül bennük. *Folyékonyság* vagy könnyedség a problémamegoldási folyamatban akkor jelentkezik, amikor fel kell térképezni a szituációkat, amikor fel kell eleveníteni, fel kell idézni a meglévő tapasztalatokat. A *hajlékonyság* az egyik megközelítési módból a másikba való minden nehézség nélküli átváltás képessége. Az *eredetiség* a válaszok ritkasága, szokatlansága a feladatok megoldása során.

A feladatrendszer összeállításánál fontos követni a tantervi anyag logikai strukturáját.

Alsó tagozatos nyelvtanításunkban az elemi fogalomrendszer kiépítését segítő műveletek – az elemzés, az összehasonlítás, a csoportosítás és a felosztás – vannak túlsúlyban. Az így megválasztott tankönyvi, munkafüzeti feladatsorok a tanuló önálló tanulását is segítik.

A gyermekirodalom lehetőségei

Az idegennyelv-tanításban és -tanulásban nagyon fontos a nyelvi légkör megteremtése, a nyelvi kultúra megismertetése, ami elsősorban az idegen nyelvű gyermekirodalom megismertetésével érhető el. A gyermek lelke ebben az életkorban minden fajta kultúra iránt; előítéletektől mentesen, szívesen fogad be bármilyen kulturális értéket. Az első lépés ebben a folyamatban a szóban forgó gyermekirodalom anyanyelven való megismertetése, és csak később adhatjuk elő azt „eredetiben”, a megfelelő idegen nyelven, adaptálva, fokozatosan bővítve a szöveget. Az irodalmi anyagból vett szókészletet sok minden másra is fel lehet használni, ezzel is bővítve és erősítve a nyelvi kifejezőkészséget.

A gyermekirodalom feldolgozásának egyik legsikeresebb formája a dramatizálás. Ez a gyerekek egyik legkedveltebb játéktevékenysége. A vers vagy mese előadása közben az általuk alakított személyeknek megfelelően változik a szereplők hangja, a tanulók empátiával, teljes beleéléssel adják elő mondandójukat, miközben elsajátítanak bizonyos nyelvtani struktúrákat is. Mindez a spontán beszéd fejlődését és a produktív beszéd készségét segíti elő. A mesevilágba való beleélés segít a gyerekeknek leküzdeni a nyelvi nehézségeket. A képzeleten alapuló, sőt fantasztikus helyzetek a didaktikus játékok keretében nem tudják helyettesíteni az igazi mesevilágot, csak a játék- és a versenyszellemet tudják erősíteni, valamint fejlesztik a gyermek kreativitását. Hiszen a gyermek nem az oktatás célját, hanem a játékot érzi és látja maga előtt, mint célt. A dramatizálásnak és bábozásnak köszönhetően a gyermek részéről meghosszabbodik az emocionális (érzelmi) átélés, és ezáltal intenzívebb lesz a nyelvtanulás és mélyebb nyomot hagy maga után. (1)

A kommunikatív effektivitás

A nyelvtanulás haladó stádiumának végén, illetve középhaladó stádiumának kezdetén a nyelv rendszerének tudatos elsajátítása a tanuló által interiorizált ismeretek segítségével történik. A nyelvtanulás kezdeti stádiumában óhatatlanul megtörténik az anyanyelv és az adott idegennyelv rendszerének összehasonlítása. Paradox módon az etnikumok közti kölcsönös megértést fel lehet használni a nyelv kulturális és pragmatikus aspektusainak megvilágítására. Rengeteg új vonással gazdagodott az oktatás általában, így a nyelvoktatás is. Ezért fontos kijelentenünk: „A kommunikáció – sokoldalú aspektusaiban

szemlélve – a nyelv központi funkciója, a kommunikatív kompetencia és a nyelvi képesség fejlődése pedig a nyelvtanítás és -tanulás fő célja. (2) A nyelvtanulás eredményességének feltétele – mint már említettük – a kommunikatív effektivitás. Hozzá kell tenni, hogy a hibák – ezen belül a rendszeresen ismétlődők is – feltétlen velejárói a nyelvi jártasságok fejlődésének és tökéletesedésének. Napjainkban kevesebb vita folyik arról, milyen sorrendben kell felépíteni a tanuló számára a nyelvtani rendszert, milyen módszert kell használni, mi az anyanyelv és a fordítás szerepe a nyelvtanulás rendszerében. Ellenben megnőtt a tanuló iránti tisztelet, ami abban nyilvánul meg, hogy konkrét – a tanulást serkentő, és együttműködésre ösztönző – mozzanatokot iktatunk az oktatás folyamatába, elősegítve ezzel a tanulás eredményességét.

Egyszóval nyelvoktatásunknak minden korosztály esetében – az életkori sajátosságok figyelembevételével mellett – személyiségközpontúbbá kell válnia. Ilyen sajátosságok például: az intellektuális kíváncsiság, a játékosság stb. Létre kell jönnie a tanár és a diák együttműködésének. A tanárnak empátiával, beleéléssel kell tanítania. A nyelvi óra ne egy legyen a tanítási órák közül, hanem az „örömök órájának” kell lennie. Hiszen ha a gyerekeket kivisszük a négy fal közül a szabadba, a természetbe, ha elvisszük őket múzeumba, ha játékosan tanítjuk őket az idegen nyelvre, ha labdát, babát és más játékokat, vagy vetítőt, magnót használunk tanítás közben, ha szól a zene, akkor valóban az „Örömök iskoláját” teremtik meg, melyről először V. A. *Szuhomlinszkij* tett említést.

A tananyagok összeállítása közben figyelembe kell venni a tanulók kulturális sokféleségét és a különböző (kulturaközi) tényezőket. A tankönyvnek főleg az oktatás kezdeti szakaszában van nagy szerepe. Az ismeretek szakaszos „adagolása” nemcsak a tanuló ismeretszerzési, hanem nyelvi lehetőségeitől, vagyis szókészletétől, kifejezőkészségétől is függ. A fordítás, a szótározás is fontos munkaforma a nyelvtanításban. A későbbi felhasználás érdekében a tanításnak a nyelv több aspektusára kell irányulnia, míg a vizsgán, a vizsgázó érdekeinek, véleményének egyre nagyobb teret biztosítanak, miközben a vizsgáztató csak a kommunikatív jártasságok általános fejlődését értékeli, illetve azt kell értékelnie a legújabb nyelvvizsga-követelményeknek megfelelően.

Az idegennyelv-tanítás aspektusai

„A nyelv hatalma nélkül a kultúra nem lehetne a társadalom hatékony szervezője. A nyelv azért fejlődött ki, mert páratlan társadalmi kohéziót biztosított. A nyelv volt a kulcsa a társadalmi szerveződés új magaslatainak, lényeges lépés volt a modern emberhez vezető fejlődés útján” – írta R. Lewin Bevezetés a bőségbe című munkájában. (3)

Eddig a nyelvtanítás, -tanulás általánosabb problémáiról, új aspektusairól volt szó. Most nézzünk meg közelebbről egyet az idegennyelv-tanulás aspektusai közül. A magunk részéről az orosz nyelvű szakirodalomban honos megfogalmazást, az országismeretet igen rokonszenvesnek találjuk.

1.) Az *országismeret* (sztranovedenie) fogalma meglehetősen régóta ismeretes, sőt mára már szinte teljesen elavult. A hetvenes évek óta ismerjük E. M. *Verescsagin* és V. G. *Kosztamarov* megfogalmazásában a *nyelvi országismeret* (lingvosztranovedenie) fogalmát is. (4)

2.) A *nyelvi országismeret* a valamely országról szóló ismereteknek a prezentálását, megerősítését és aktivizálását jelenti a nyelvi módszertan segítségével. Mára már ez a fogalom is, valamint a köréje csoportosuló koncepciók is részben elavultak, részben pedig továbbfejlődtek.

3.) Újabban kultúraközpontú nyelvoktatásról beszélünk, mely a nyelvtanulók részéről egy egyetemes, az általános kulturális értékeken alapuló nyelvtanulási szemléletet feltételez. V. V. *Szafonova* ezt nevezi szociokulturális szemléletnek az idegennyelv-tanításban. (5) A szerző szerint a kultúra emberi tevékenységek folyamata és eredménye, valamint ezek szembeállítása a természettel. Mint társadalmi jelenség anyagi és szellemi értékek összessége. (6)

Az akulturálódás az új kultúra elsajátításának három aspektusában történik:

- a) tények és elképzelések napjaink valóságáról (ezek megerősítést és aktivizálást igényelnek);
- b) a tanuló tudásszintjének emelése;
- c) az adott országról alkotott inadekvát, elítéletekből származó, elferdített ismeretek elhárítása.

4.) A *szociokulturális* idegennyelv-tanítás az ún. kultúraközi nyelvoktatásban valósul meg. Az idegennyelv-oktatásban elsőbbséget élvez a szociálpedagógiai irányultság, mely a béke szellemében, különböző kultúrák „párbeszéde” folytán valósul meg. Megfigyelhető a nyelvoktatás kommunikációs-gyakorlati funkciójának és értékorientált, fejlesztő funkciójának tárgyközi összekapcsolása.

Most pedig lássuk, hogyan valósul meg az idegennyelvi beállítódás egy konkrét szociokulturális felmérés kapcsán.

Az első felmérés tapasztalatai

Hat éve tanítok a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, az Idegennyelvi Lektorátuson, három évig csak orosz, majd két évig csak angolt tanítottam, teljes óraszámban. A jelenlegi tanévben mindkét nyelvet tanítom. A hallgatóknak néhány kérdésre kellett válaszolniuk a nyelvtanulással kapcsolatban. A dolgozat további részében először az elvi vélemények alapján született benyomásaim összegzem, majd egy impressziókra és ténytudásra alapozott úgynevezett „asszociatív -országismereti” kérdéssor eredményeit ismertetem. A kérdések a következők voltak:

- 1.) Mi a véleménye a magyarországi nyelvoktatás rendszeréről a saját tapasztalatai alapján?
- 2.) Mi a véleménye a főiskolai nyelvoktatásról?
- 3.) Mit csinálna másképp?

Érdekes volt megfigyelni, hogy míg 1986-89 között a tanulók elsősorban az orosz nyelv kötelező voltával, a szabad nyelvválasztás hiányával, a tankönyvek unalmasságával, a témák spirális ismétlődésével stb. magyarázták a nyelvtanulás sikertelenségét, addig az 1990-től az angolt mint kötelező nyelvet szabadon választó hallgatók az angol nyelvtanulás csekély eredményességéről voltak hasonló véleménnyel. Szerintük a középiskolai angoltanárok nem igazán szívesen tanítják ezt a nyelvet, a tankönyveket is meglehetősen elavultaknak, a köznapi élettől idegeneknek és unalmasnak tartották. Sokan úgy fogalmaztak, hogy már a gimnázium második évfolyamától kezdődően az érettségi tárgyakra kellett összpontosítani, így aki nem érettségizett az angol nyelvből, az nem is tanulta azt komolyan, s ez a megkülönböztetés a tanárok munkáján is meglátszott. A hallgatókat idézve: „a főiskolán a két rossz közül a jobbik tanár által tanított nyelvet” választották kötelezően tanulandónak. Az utóbbi egy-két évben új jelenség figyelhető meg a nyelvválasztásban. A hallgatók kezdenek ráébredni, hogy a főiskoláig jutva oroszból szerezték a legerősebb alapokat, aminek köszönhetően viszonylag könnyen jó osztályzatot szerezhettek belőlük. Felismerték továbbá azt is, hogy egyetlen nyelvet sem szabad háttérbe szorítani, s azt, hogy a keleti országrészben különösen hasznos lehet az orosz nyelv ismerete. Így néhány év után most ismét emelkedik az orosz nyelvet tanulni akarók száma.

A többség véleménye szerint a magyarországi nyelvoktatás alacsony szinten van, nagy a káosz, s egyáltalán nem elegendő a heti két-három nyelvóra a középiskolai, illetve három óra a főiskolai szinten. Sokan abban a reményben jelentkeznek felsőoktatási intézménybe, hogy tanulmányaik közben – vagy azok befejeztével – középfokú (vagy legalább alacsony fokú) nyelvvizsgát tehetnek, ami azonban ilyen óraszám mellett sajnos, csak keveseknek sikerül. A sikertelenséghez hozzájárul a csoportok viszonylag magas létszáma, és a diákok csoporton belüli eltérő tudásszintje. A többség egyetért abban, hogy jó lenne az idegen nyelvek tanítását, tanulását már az óvodában, de legalább az általános iskola első osztályában elkezdni, hogy aztán ugyanannak a nyelvnek vagy nyelveknek a magasabb szintű elsajátítását a középiskolában, majd a főiskolán vagy az egyetemen folytassák. Így megnőne az esélye a sikeres nyelvvizsgának. Néhányan kitértek a két

tannyelvű gimnáziumok előnyeire, és sajnálattal vették tudomásul, hogy az ilyen gimnáziumokban való tanulás még mindig nem lehet minden diák reális igénye.

A diákok többségének véleményét fejezték ki a következők:

Hiába tanulják az idegen nyelvet – jelen esetben az angolt vagy az orosz – már sok éve, a nyelvtant újból az elejétől kellene átvenni, bővíteni kell a szótárkészletet. Hangsúlyt kell kapnia a beszédkészség fejlesztésének, az időszerű dolgokról való kötetlen beszélgetéseknek, ami javítja és fejleszti a diákok szókincsét, kifejezőkészségét, és a nyelvhelyességet.

Az órákon nagyon gyakran kap szerepet a zene – akár relaxáló, akár didaktikus céllal. Nyilván az adott nyelven és az adott országra jellemző zenét kell alkalmazni. Szívesen egészítették ki a diákok hallás után stencilezett slágerszövegeket is, hiszen ez is ösztönzi őket a nyelvtanulásban. A magnóhasználatot, a hallás utáni megértés fejlesztését szolgáló magnóhallgatást rendkívül kedvelik, élvezik és több alkalommal is igényelnék. A többség úgy látja, hogy az anyanyelvi oktatók bevonása az idegennyelv-elsajátítási folyamatba és a külföldön való tanulás nagyobb lehetősége, a külföldi tanulmányutak és munkalehetőség jobban ösztönözné az ifjúságot a nyelvtanulásban. A legtöbben szívesebben tanulnak tankönyvből, mint stencilezett anyagok alapján, viszonylag kötetlen formában. Így vélekedtek még akkor is, ha ilyen módon beszűkült a szókincs, a tematika és ennek következtében a beszédkészség fejlesztése is.

Az ismertetett kérdés- és vélemény sor körülbelül százhusz első- és másodéves nem nyelvszakos főiskolás véleményét tükrözte.

A második felmérés eredménye

Megváltozott világunkban az idegennyelv-tanulás mellett egyre több lehetőség nyílik idegen kultúrák, civilizációk megismerésére. Az alább ismertetett felméréssel szeretnénk volna megtudni, hogy a diákok mennyire ismerik az általános iskolában, illetve a középiskolában tanult, majd a főiskolán választott nyelvet beszélő nemzet kultúráját. Ebben az esetben nem volt nagy a megkérdezettek száma, az adatok pedig frissek. Az eredményt százhusz orosz és angolt lektori nyelvként tanuló főiskolás harminc-harminc másodpercben adott válaszai alapján közöljük. A diákok azért kaptak mindösze harminc másodpercet egy-egy kérdés megválaszolására, mert szerettünk volna a legelső impressziókhöz, ún. asszociációs információkhoz jutni. A kérdőívnek volt egy változata az orosz egy pedig az angol nyelvet tanulók számára. Az orosz változatnál az is érdekelt, hogy az utóbbi időben oly hirtelen és nagy erővel végbement politikai, társadalmi, gazdasági és földrajzi változások mennyire tükröződnek a hallgatók szemléletében. Mennyire gondolkodnak a régi Szovjetunió és mennyire a megváltozott Oroszország viszonylatában. Az angol változatnál az érdekelt, mennyire brit vagy amerikai beállítottságúak, esetleg mennyire egészséges anglofon szemléletűek a hallgatók.

A kérdések a következők voltak:

1.) Mi jut eszébe, ha azt hallja, hogy „orosz”?

Ugyanez angol változatban:

Mi jut eszébe, ha azt hallja, hogy „angol”?

2.) Milyen városok jutnak eszébe, ha azt hallja, hogy „orosz nyelv”?

Angol változatban:

Milyen városok jutnak eszébe, ha azt hallja, hogy „angol nyelv”?

3.) Milyen területeket sorolna fel orosz nyelvterületen?

Angol változatban:

Milyen területeket sorolna fel angol nyelvterületen?

4.) Milyen oroszul beszélő híres emberek jutnak eszébe?

Angol változatban:

Milyen angolul beszélő híres emberek jutnak eszébe?

5.) Moszkva nevezetességei...

London nevezetességei...

6.) Milyen színnel és jelzővel illetné Oroszországot?

Milyen színnel és jelzővel illetné Angliát és az Egyesült Államokat?

Az 1. kérdésre adott leggyakoribb válaszok az orosz változat esetében: vodka, nagy nép, nagy történelem, nagy ország, az orosz emberek nagylelkűek és mások, mint mi, érdekes kultúra, szamovár, matrioskababa, Lada, Auróra, sarló, *Lenin*, nyelvvizsga, balalajka, politika, Volga. A válaszok a régi megkövesedett Oroszország-képet tükrözik; újat nemigen hoztak.

Az angol változatban hasonlóak voltak az eredmények: királyság, eső, köd, tea, krikett, whisky, Big Ben, foci, hűvös éghajlat, zöld fű, humor, Scotland Yard, Agatha Christie, sznobság, nagy autók, Jaguár, Rolls-Royce, hidegvér.

A 2. és 3. kérdésre adott válaszok orosz vonatkozásban nagyon hagyományosak, a megrögzött Szovjetunió-képet vetítik elénk, hiszen Moszkva, Kijev, Odessza, Vlagyivosztok és a volt köztársaságok fővárosai szerepelnek a felsorolásban, a területek között pedig Szibéria, az Ural, a Távol-Kelet és Kárpátalja mellett tizenöt volt szovjet köztársaság. Ami érdekes és új: a felsorolásban 50-50%-ban olvasható Szentpétervár illetve Lenin-grád, azaz valamilyen változás mégiscsak megindult a köztudatban.

Angol vonatkozásban London, Oxford, Cambridge, Liverpool és Manchester neve mellett Birmingham és New York szerepel a leggyakrabban, míg Washington, Los Angeles vagy Stratford-Upon-Avon neve csak egyszer-egyszer. A területek között Wales, Skócia, Írország vezetnek, de említést kap a Temze folyó, a Yorki hercegség, valamint az anglofon országok: Ausztrália, Dél-Afrika, Kanada és új-Zéland. (Az Egyesült Államokat csak egyszer említik a diákok).

A 4. kérdésre adott válaszokban már tükröződnek a változások, erősen keveredik a múlt és a jelen. Orosz vonatkozásban a legtöbben *Dosztojevszkijt*, *Lenint* és *Puskint* említették, utána következett *Tolsztoj*, azután egyszer-kétszer *Sztálin*, *Csajkovszkij*, *Majakovszkij*, *Katalin cárnő*, *Gagarin* és mások.

Az angol nyelvet tanulók válaszai is hasonló képet mutattak: a legtöbb pontot a felsoroltak között kimagaslóan *Erzsébet királynő* kapta, utána következett *M. Thatcher*, majd *Sir W. Churchill* és a *Beatles* együttes, majd *VIII. Henrik* és *O. Cromwell*, ill. *Diana hercegnő*, *J. London*, *Liz Taylor*, *Stuart Mária*, *Newton*, *J. Major* és *Sherlock Holmes*, ill. *Ch. Dickens* és mások csak egyszer-egyszer kerültek említésre.

Az 5. kérdésre adott válaszok alapján a hallgatók Moszkva legfontosabb nevezetességeinek sorrendben a GUM-ot, a Kremlt, a Lenin-mauzóleumot, a Vaszilij Blazsennij székesegyházat és a Vörös teret tartják, míg London nevezetességei sorrendben: a Big Ben, a Tower és hídja, a Piccadilly Circus, a Trafalgar tér, a Westminster apátság, a Buckingham-Palota stb.

A 6. kérdésre adott válaszok szerint Oroszországot a vörös, a zöld és a barna színekkel, valamint a nagy, ill. a hideg jelzőkkel illették a hallgatók.

Angliát véleményük szerint a zöld, a bordó és a szürke színek, valamint az esős és a ködös jelzők illetik.

A harmadik felmérés tanulságai

Eddig a főiskolai hallgatók által adott válaszokról volt szó, most viszont kitérünk az általános- és a középiskolás diákok válaszainak értelmezésére is. A felmérés eredményei frissek, 1994 januárjában készültek a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Általános- és Középiskolájában, attól függően, hogy melyik nyelvet tanulta a diák az iskolában. Ez az iskolai felmérés közel 170 angol és kb. 130 orosz nyelvet tanuló diákot érintett.

Megfigyelhető, hogy a 4. kérdésre – „Milyen angolul beszélő híres embereket tudna felsorolni?” – elsősorban életkori sajátosságaiknak megfelelően válaszoltak a gyerekek. Sok zenei együttest és énekest említettek (pl. *F. Mercury*, *E. Presley*, *J. Bon Jovi*, *Axl Rose*, *M. Jackson* stb.), az első számú angolul beszélő híres ember pedig számukra nem II. Erzsébet királynő volt, mint a főiskolai hallgatók számára, hanem – sorrendben – *Bill Clinton*, *G. Bush*, és *J. F. Kennedy*.

Az „orosz változatban” jelentős hatást gyakorol a véleményekre az aktuális napi politika. Így Sztálin és Lenin neve mellé – majd minden – 7. és 8. osztályosnál fölkerült a listára *Trockij*, *Buharin*, *Gorbacsov* és *Jelcin* neve, valamint említésre került (még 5. osztályban is) *Zsirinovszkij*, *Puskin*, *Csajkovszkij* és *Gagarin* neve is.

A 6. kérdésre, hogy milyen színekkel és jelzőkkel illetnék Nagy-Britanniát és az USA-t, szinte minden gyerek a nemzeti zászlók színeivel, a kékkel és a fehérrel válaszolt, míg ez az összehasonlítás nem volt jellemző a főiskolai hallgatókra.

Az „orosz változatban” a válaszok nagyon szomorúak: túlnyomó többségben a piros és a vörös szín, valamint a hideg, rideg, nagy, elmaradott jelzők dominálnak. Ebben az életkorban alakul, fejlődik az ember személyisége. Mivel magyarázható hát, hogy ilyen válaszok születtek? Hiszen a diákok kb. 90%-a nem járt még sem a volt Szovjetunióban, sem a mai Oroszországban, tehát nincs saját tapasztalatuk az országról, a népről és annak kultúrájáról.

Moszkva nevezetességeiként csak a Vörös teret és a hozzá közvetlenül kapcsolódó emlékeket nevezik meg a diákok, mint pl. a GUM, a Kreml, a Lenin-mauzóleum. Ami rendben is volna, az azonban mégiscsak elgondolkodtató, hogyan kapcsolódhat ezekhez a hideg, kommunista (csak negatív értelemben), a piros, a vörös, a barna, és a vér mint asszociáció?!

Ezzel kapcsolatban két kérdés merül fel:

1. Milyen az orosz nyelvtanárok általános és szakmai felkészültsége?
2. Milyen politikai légkör uralkodik abban az országban, amely a tömegtájékoztatáson és a közvetlen környezeten keresztül hat a gyerekekre, és negatív beállítottság kialakulását segíti az orosz nyelvvel, az orosz néppel, annak kultúrájával és általában mindennel kapcsolatban, ami orosz?

Szeretném hangsúlyozni, hogy ezek a felmérések a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Általános- és Középiskolájában készültek. Valószínű, hogy az ország „szívében”, Budapesten, vagy a nyugati országrészben a felmérési eredmények még jobban a nyugati nyelvek javára tolnának el. A megkérdezettek más kérdésekre adott válaszaiból viszont egyértelmű, hogy az érdeklődésük az idegen nyelvi kultúra iránt itt is jelentős!

Összegezve tehát: nagyon fontos a diákok részéről az érdeklődés felkeltése, a tanár részéről pedig a felkészültség mellett a motiváltság (nemcsak a nyelvet kell ismernie, hanem a kultúrát is, és át is kell tudnia adni mindezt). Empátiával, a diák helyzetébe való beleéléssel kell tudni tanítani. Bizonyos mértékig figyelembe kell venni a megváltozott politikai társadalmi változásokat. Ki kell emelni a kulturális kincseket. Nagyon fontos szerepe van a tanár-diák viszonnak is. Ez a kérdéssor és a felsorolt kérdésekre adott válaszok sok tekintetben hagyományosnak tekinthetők, másfelől viszont több irányú szemléletváltozásról tanúskodnak. Reméljük, hasznára lesznek az olvasónak.

JEGYZET

- (1) *Dr. Nádudvari Lídia*: Orosz nyelvi program kisgyermekek számára. TIT-Kiadvány, Budapest, 1986.
- (2) *Trim, J. L. M.* Nyelvtanítás a XXI. század feltételezett követelményeinek perspektívájában, AILA Kiadvány, 1991.
- (3) *Cherfas, J. Lewin, R.* szerk.: Bevezetés a bőségbe. Nemcsak munkával él az ember. A nem létfontosságú tevékenységek. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986.

FÁBIÁNNÉ NÁDUDVARI TATJÁNA